

Mravenci ve sbírkách Orlického muzea v Choceňi

Ants in the collections of the Orlické Museum in Choceň

PAVEL BEZDĚČKA, KLÁRA BEZDĚČKOVÁ

Muzeum Vysočiny Jihlava, Masarykovo nám. 55, CZ – 586 01 Jihlava; e-mail: bezdecka@muzeum.ji.cz

Abstract: Authors give list of ants from the collections of the Orlické Museum in Choceň, the Czech Republic. Altogether 252 specimens belonging to 32 species are presented.

Key words: ants, collections, Hymenoptera, Formicidae, faunistics, Orlické Museum in Choceň, Eastern Bohemia, Czech Republic

ÚVOD

Výzkum mravenců na našem území započal sice již v devatenáctém století (Lokay 1864), ale výskyt a rozšíření jednotlivých druhů na našem území není dosud dostatečně znám. Hlavním důvodem tohoto stavu je především skutečnost, že čeští myrmekologové se v minulosti soustředili na poměrně malý počet významných lokalit a plošným výzkumem naší země se nikdo soustavně nezabýval. Část materiálu z těchto historických výzkumů je uložena ve sbírkách velkých muzeí (NM Praha, MZM Brno, SM Opava), značná část se však pravděpodobně nedochovala. Z tohoto důvodu jsou menší myrmekologické sbírky uložené v regionálních muzeích nesmírně významné, neboť nám ukazují, byť pouze fragmentárně, obraz myrmekofauny málo prozkoumaných regionů.

V roce 2010 jsme měli možnost revidovat mravence uložené ve sbírkách Orlického muzea v Choceňi. Myrmekologická kolekce obsahuje materiál podčeledí Myrmicinae, Dolichoderinae a Formicinae sbíraný v letech 1946 až 1986 (jeden exemplář ze Španělska je datován 2002). Jedná se o menší kolekci, v níž jsou soustředěny především sběry Emila Šimka a Zdeňka Nigrina.

Entomologická sbírka Orlického muzea byla založena v roce 1964 nákupem sbírky brouků J. Eclera. Významně rozšířena byla v roce 1977 nákupem entomologické sbírky Emila Šimka a darováním sbírky Zdeňka Nigrina v roce 1988 (Anonymus 2008).

Emil Šimek (1920–1974), původním povoláním technický úředník a projektant, byl od roku 1942 členem Československé společnosti entomologické. Věnoval se zejména širopasým blanokřídlým (Symphyta) a vodním broukům (Dytiscidae a Hydrophilidae), ale sbíral i mnoho jiných skupin hmyzu, mezi nimi i mravence. Sbíral především v okolí Choceň, na Vysokomýtsku a dalších lokalitách okresu Ústí nad Orlicí. Od roku 1961 byl členem muzejního aktivu a později vedoucím pracovníkem entomologického oddělení muzea (Anonymus 2008, Kolečka 1995).

Zdeněk Nigrin (1959–1987), původně amatérský entomolog se v roce 1983 stal kustodem přírodovědných sbírek Orlického muzea. Renovoval zdejší ornitologickou

sbírku, zpracoval a kompletoval koleopterologickou sbírku E. Šimka, věnoval se také mykologii (kde propracoval metodiku sádrových odlitků hub) a makrofotografii. Ve své entomologické činnosti se zaměřil zejména na měkkokrovečníky (Coleoptera: Malacodermata), v rozsahu palearktické oblasti sledoval čeledě Dasytidae a Melyridae. Pilně však doplňoval i entomologickou sbírku Orlického muzea v mnoha skupinách hmyzu, včetně mravenců, a to zejména materiály z okolí Choceň, Lanškrouna, Ústí nad Orlicí a z Orlických hor (Kolečka 1998).

Sběry mravenců E. Šimka a Z. Nigrina představují 85 % myrmekologické kolekce Orlického muzea v Choceňi.

METODY

Veškerý materiál jsme determinovali podle prací Czechowski et al. (2002) a Seifert (2007), použitá nomenklatura vychází z Hymenoptera Name Server, verze 1.5. U každého nálezu jsme uvedli oblast, lokalitu, čtverec síťového mapování, datum sběru, počet a kastu jedinců (M = samec, F = samice, W = dělnice) a sběratele. Lokality jsou u každého druhu řazeny podle vzestupných čísel mapových kvadrátů (Pruner et Míka 1996). V případě exemplářů pocházejících z oblastí mimo území bývalého Československa je namísto kvadrátu na prvním místě uveden název země. Sběry Emila Šimka (lgt. E. Šimek) jsme v přehledu označili EŠ, sběry Zdeňka Nigrina (lgt. Z. Nigrin) jsme označili ZN. Ostatní sběratele jsme uvedli dle záznamů na lokálních lístcích.

VÝSLEDKY

Podčeled': Myrmicinae

Manica rubida (Latreille, 1802)

5664: Bohemia, Deštné, 15. VI. 1969, 1 F, EŠ;

5767: Bohemia, Kralický Sněžník, 29. VII. 1978, 1 F, ZN;

6688: Slovakia, Červený Kláštor, 15. VII. 1967, 1 W, lgt. Hanák;

Messor sp.

Bulharsko, Bul. mer., Kresna, Struma – valley, 18. VI. 1985, 1 W, ZN;

Messor sp.

Španělsko, Spain or., *Penicsola*, 1. IX.–14. IX. 2002, 1 W, lgt. Nedorost;

Myrmica sp.

5962: Bohemia, Plchůvky – Nová Ves, 25. III. 1951, 2 F, EŠ;
5963: Bohemia, Choceň, 15. VIII. 1958, 1 M, EŠ;

Myrmica gallienii Bondroit, 1920

5963: Bohemia, Choceň, 20. V. 1956, 1 F, EŠ;

Myrmica rubra (Linnaeus, 1758)

5886: Bohemia, Horní Lipka, 20. VI. 1963, 5 W, EŠ; Bošín, 5. V. 1968, 1 W, EŠ;
5962: Bohemia, Horní Jelení, 6. VII. 1952, 1 W, EŠ; Plchůvky, 21. VII. 1961, 1 W, EŠ; Plchůvky – Nová Ves, 5. V. 1956, 2 W, EŠ;
5963: Bohemia, Choceň, 8. VIII. 1954, 7M, 5 W, EŠ; 26. VI. 1960, 1 W, EŠ; 19. V. 1962, 1 W, EŠ; 30. V. 1948, 3 W, EŠ; 6. II. 1948, 1 W, EŠ; 5. V. 1983, 3 F, 3 W, ZN; Skořenice, 8. VIII. 1948, 4 W, EŠ;
6063: Bohemia, Sruby, 7. VI. 1969, 1 W, EŠ;
6065: Bohemia, Lanškroun, 12. V. 1983, 5 W, ZN;
6066: Bohemia, Herbortice, 3. V. 1978, 4 F, 4 W, ZN;
7073: Slovakia, Senica, 11. VIII. 1956, 2 W, lgt. Š.K.;

Myrmica ruginodis Nylander, 1846

5886: Bohemia, Horní Lipka, 7. VIII. 1964, 1 W, EŠ;
5962: Bohemia, Prochody pr. Choceň, 6. V. 1986, 4 W, ZN;
5963: Bohemia, Bošín, 5. V. 1968, 1 W, EŠ; Choceň, 26. I. 1979, 1 W, ZN; 8. VIII. 1954, 2 W, EŠ; Skořenice, 8. VIII. 1948, 2 W, EŠ;
5966: Bohemia, Moravský Karlov, 22. VIII. 1978, 1 W, lgt. M. Doležal;

Myrmica rugulosa Nylander, 1849

5963: Bohemia, Choceň, 28. IV. 1986, 1 F, ZN;

Myrmica scabrinodis Nylander, 1846

5963: Bohemia, Choceň, 11. II. 1951, 1 F, EŠ; 22. VIII. 1954, 2 F, 2 W, EŠ; 6. II. 1948, 3 F, EŠ;

Solenopsis fugax (Latreille, 1798)

7074: Slovakia, Trenčín – Skalka, 4. IV. 1948, 1 W, lgt. L. Korbel;

Temnothorax crassispinus (Karavaiev, 1926)

5962: Bohemia, Újezd u Chočně, 20. II. 1960, 3 W, EŠ;

Temnothorax saxonicus (Seifert, 1995)

5963: Bohemia, Choceň, 20. VII. 1955, 2 W, EŠ;

Tetramorium sp.

5962: Bohemia, Horní Jelení, 6. VII. 1951, 1 W, EŠ;
5963: Bohemia, Choceň, 20. VII. 1955, 1 W, EŠ;
7166: Moravia, Lednice, 15. VI. 1960, 1 W, EŠ;

Podčeled': Dolichoderinae

Dolichoderus quadripunctatus (Linnaeus, 1771)

5962: Bohemia, Horní Jelení, 1. V. 1954, 2 W, EŠ;

Podčeled': Formicinae

Camponotus herculeanus (Linnaeus, 1758)

5664: Bohemia, Deštné, 12. VI. 1966, 1 M, 1 F, EŠ;
5764: Bohemia, Velká Zdobnice, V. 1968, 1 W, lgt. Bělohávek; 28. IX. 1969, 1 F, EŠ;
5767: Bohemia, Kralický Sněžník, 29. VII. 1978, 1 F, ZN; 27. X. 1979, 1 W, ZN; Kralický Sněžník – Morava wall., 6. VIII. 1986, 1 W, ZN; 17. VIII. 1980, 1 W, ZN; 20. VII. 1980, 1 F, ZN;
5768: Moravia, Jeseník – lázně, 1. VIII. 1967, 1 F, 4 W, ZN;
5886: Bohemia, Horní Morava, 27. VIII. 1962, 1 F, 5 W, EŠ;
6362: Bohemia, Milovy, 13. VI. 1982, 1 W, EŠ;
7483: Slovakia, Hriňová, 15. VII. 1977, 1 F, 2 W, ZN; 16. VII. 1977, 1 W, ZN;
Bulgaria, Lozenec, 15. VII. 1978, 1 F, ZN;

Camponotus ligniperdus (Latreille, 1802)

5764: Bohemia, Velká Zdobnice, V. 1968, 1 F, lgt. Bělohávek;
5962: Bohemia, Horní Jelení, 1. IX. 1969, 2M, lgt. Bělohávek;
5963: Bohemia, Brandýs nad Orlicí, VII. 1971, 1 F, lgt. Kašpar; Choceň, 2. VIII. 1963, 1 F, EŠ;
6362: Bohemia, Milovy (Polička), 12. VI. 1982, 1 W, lgt. Žáková;

Camponotus vagus (Scopoli, 1763)

7073: Slovakia, Senica, 11. VIII. 1966, 4 W, lgt. Š.K.;

Cataglyphis sp.

Jugoslávie, Ulcinj, VII. 1974, 1 W, EŠ;

Cataglyphis nodus (Brullé, 1832)

Jugoslávie, Ulcinj, VII. 1974, 1 W, EŠ;
Bulharsko, Kresna, Struma valley, 18. VI. 1985, 1 W, ZN;

Formica cunicularia Latreille, 1798

5963: Bohemia, Choceň, 19. VII. 1960, 3 W, EŠ; 14. VII. 1962, 5 W, EŠ;

Formica lemani Bondroit, 1917

5764: Bohemia, Velká Zdobnice, 28. IX. 1969, 1 W, EŠ;
5767: Bohemia, Kralický Sněžník, 27. X. 1979, 1 W, ZN;
5886: Bohemia, Horní Morava, 27. VIII. 1962, 3 M, 1 F, EŠ; Horní Lipka, 20. VI. 1963, 9 W, EŠ;
5965: Bohemia, N. Ves u Jablon., 4. VIII. 1954, 2 F, lgt. neuvedeno;

Formica polycytena Förster, 1850

6063: Bohemia, Zářecká Lhota, 19. I. 1979, 11 W, ZN;

Formica pratensis Retzius, 1783

5962: Bohemia, Horní Jelení, 28. V. 1946, 1 W, EŠ; 25. VIII. 1985, 1 W, ZN;

5963: Bohemia, Choceň, 28. III. 1948, 1 W, EŠ;

Formica rufa Linnaeus, 1758

5863: Bohemia, Láň, 24. VIII. 1986, 6 W, lgt. neuveden;

5963: Bohemia, Choceň, 13. V. 1978, 2 W, ZN;

6054: Bohemia, Myšlín, 6. VI. 1955, 1 F, lgt. Š.K.;

6869: Moravia, Stupava, 20. V. 1961, 1 W, EŠ;

Formica rufibarbis Fabricius, 1793

5963: Bohemia, Choceň, 16. VII. 1962, 1 W, EŠ;

6063: Bohemia, Chotěšiny, 13. V. 1973, 1 W, EŠ;

Formica truncorum Fabricius, 1804

5886: Bohemia, Horní Morava, 17. VIII. 1962, 1 F, EŠ;

Formicoxenus nitidulus (Nylander, 1846)

6063: Bohemia, Zářecká Lhota, 19. I. 1979, 1 W, ZN;

Lasius alienus (Förster, 1850)

5963: Bohemia, Choceň, 29. VIII. 1955, 1 W, EŠ;

Lasius brunneus (Latreille, 1798)

5886: Bohemia, Horní Lipka, 23. VIII. 1962, 4 W, EŠ;

5963: Bohemia, Choceň, 12. V. 1983, 4 W, ZN;

Lasius emarginatus (Olivier, 1791)

5963: Bohemia, Choceň, 8. VIII. 1954, 2 W, EŠ; 20. VII. 1955, 3 W, EŠ; 19. VII. 1960, 1 W, EŠ;

Lasius flavus (Fabricius, 1781)

5863: Bohemia, Častolovice, 10. VIII. 1984, 1 F, ZN;

5963: Bohemia, Choceň, 11. VI. 1978, 2 W, ZN;

6063: Bohemia, Sruby, 2. III. 1969, 1 W, EŠ;

Lasius fuliginosus (Latreille, 1798)

5962: Bohemia, Plchůvky, 10. IX. 1961, 1 W, EŠ;

5963: Bohemia, Choceň, 1. IV. 1951, 3 W, EŠ; 20. VII. 1955, 1 W, EŠ; 29. VIII. 1955, 3 W, EŠ; 19. VII. 1960, 2 W, EŠ;

6066: Bohemia, Herbortice, 3. V. 1978, 3 W, ZN;

Lasius niger (Linnaeus, 1758)

5962: Bohemia, Plchůvky, 10. IX. 1961, 1 W, EŠ;

5963: Bohemia, Choceň, 28. III. 1948, 2 W, EŠ; 28. III. 1949, 1 W, EŠ; 1. IV. 1951, 10 W, EŠ; 30. VII. 1952, 1 F, EŠ; 9. XII. 1956, 1 W, lgt. Š.K.; 30. VII. 1960, 2 F, EŠ; 31. III. 1978, 1 W, lgt. M. Doležal;

5965: Bohemia, Vlčkovice – Mladkov, 13. V. 1983, 5 W, ZN;

Lasius platythorax Seifert, 1991

5963: Bohemia, Hemže, 9. XII. 1956, 1 W, lgt. Š.K.;

6063: Bohemia, Sruby, 7. VI. 1969, 2 W, EŠ;

SHRNUTÍ

Ve sbírkách Orlického muzea v Chocni je (v roce 2010) uložena myrmekologická kolekce obsahující 252 exemplářů (14 samců, 39 samic a 199 dělnic) celkem 32 druhů mravenců z 11 rodů a tří podčeledí. Většina exemplářů pochází z Chocně a širšího okolí, z podhůří Orlických hor. Dále jsou ve sbírce zastoupeny materiály z jižní Moravy, šest vzorků pochází ze Slovenska, tři vzorky z Bulharska, dva vzorky z Jugoslávie a jeden ze Španělska.

Sbírka je v dobrém stavu. Přesto, že neobsahuje žádné faunisticky výjimečné či lokálně vymizelé druhy, je velmi cenná, neboť poskytuje alespoň částečný náhled na myrmekofaunu východních Čech, zejména okolí Chocně a oblasti Orlických hor.

PODĚKOVÁNÍ

Děkujeme správce sbírek Orlického muzea paní Daně Měchýřové za vstřícnost a zpřístupnění sbírky ke studiu.

Tato práce byla podpořena grantem č. DE07PO4OMG009 MK ČR.

LITERATURA

ANONYMUS (2008): 100 let muzea v Chocni. – Orlické muzeum, Choceň, 34 pp.

CZECHOWSKI W., RADCHENKO A. et CZECHOWSKA W. (2002): The ants (Hymenoptera, Formicidae) of Poland. – Museum and Institute of Zoology PAS, Warszawa, 200 pp.

HYMENOPTERA NAME SERVER (2010): http://osuc.biosci.ohio-state.edu/hymDB/nomenclator.home_page

KOLEŠKA Z. (1995): Seznam biografii čs. entomologů (entomologové nežijící), 15. pokračování. – Klapalekiana, 31 (Suppl.): 572.

KOLEŠKA Z. (1998): Seznam biografii Československých entomologů. II. Dodatky, doplňky a opravy biografických hesel „Seznamu biografii čs. entomologů (entomologové nežijící) I“ ve svazcích 1–15 z let 1979–1995. – Klapalekiana, 34 (Suppl.): 25: 183–184.

LOKAY E. (1860): Popsání hlavních druhů mravenců v Čechách žijících s ohledem na hosti dosud v mravenišťích nalezené. – Živa, 8: 238–253.

PRUNER L. et MIKA P. (1996): Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny. – Klapalekiana, 32 (Suppl.): 1–175.

SEIFERT B. (2007): Die Ameisen Mittel- und Nordeuropas. – Lutra verlags- und Vertriebsgesellschaft, Görlitz, 368 pp.

